

Toužíme po bezprostředním spojení a rádi zapomínáme, že spojení je ze své podstaty zprostředkované, nemožné bez spojujících článků. Třeba přístrojů a platforem využívajících umělou inteligenci. Filozof Martin Ritter se zamýšlí nad jejími aspekty, kterých si často vůbec nevšímáme.

s Iuhové a páni

text MARTIN RITTER

Seriálový Dr. Watson v podání Martina Freemana píše v adaptaci z roku 2010 o Sherlocku Holmesovi blog a slavný detektiv ztvárněný Benedictem Cumberbatchem používá mobilní telefon. V době, kdy Arthur Conan Doyle psal své příběhy, ovšem neexistovala celosvětová „sít“ a Watson s Holmesem u snídaně četli noviny. Novinové výstřižky byly ostatně jedním z hlavních prostředků, jímž

Sherlock Holmes navazoval spojení s vnějším světem. V průběhu dvacátého století začala tištěné médium nahrazovat televize: dodnes se v mnoha domácnostech zapíná hned poránu a ještě častěji je posledním přístrojem, který večer vypínáme. Díky nejnovějším informačním a komunikačním technologiím, které současnému Dr. Watsonovi umožňují psát blog, se ovšem i to, co nabízelo a dosud nabízí televizní vysílání, přesunulo na web, což mimo jiné umožnilo vznik takových obchodních korporací, jakou je Netflix. Tato původně online půjčovna DVD disků dnes kromě filmů a seriálů nabízí i hry; a vše lze samozřejmě „streamovat“ i na mobilních telefonech. Právě o tento dosah chytrých telefonů mi jde: vměstnají se do nich nejen novinové články či jejich podcastové varianty, ale také informační a zábavové produkty dříve po-

skytované televizi a samozřejmě mnoho dalšího, co tištěné ani televizní médium poskytnout nedokázalo. Číst po ránu s Holmesem noviny je dnes již zastaralé. Mnozí dosud zapínají televizi, skoro všichni ovšem kontrolují, zda jim nepřišla textová nebo e-mailová zpráva a hledají, co je nového ve světě a na sociálních sítích. A na rozdíl od Holmese často nezískávají tyto informace až při snídani u kávy: vše zmíněné lze provést už v posteli. Nemusíme kupovat noviny, pouštět televizi či zapínat počítač – vše je po ruce, v kapse nebo na nočním stolku.

Díky nejnovějším technologiím jsme tedy, zdá se, v bezprostředním spojení se světem. Zdáním bezprostřednosti se však nesmíme nechat zmást, protože spojení nikdy není bezprostřední. A není jedno, jaké médium je zprostředkovává. Často citovaný slogan kanadského teoretika médií Marshala McLuhana, proslulého i popisem současného světa jako globální vesnice, „the medium is the message“ má pojmenovat právě fakt, že obsah sdělení je zásadním způsobem podmíněn jeho formou či způsobem sdělování, v naší souvislosti tedy způsobem spojení. Přijmeme-li tuto perspektivu, měli bychom začít být podezřívaví vůči „danosti“ toho, co nám zprostředkovávají mimo jiné chytré telefony, a osvojit si vnímavost vůči tomu, jak různá média ovlivňují naše zdánlivě bezprostřední vnímání světa. McLuhan a další teoretici médií

věnovali značné úsilí prokázání souvislosti mezi dominantním komunikačním médiem určité historické éry, od zvuků přes písmo a tisk k elektronickým a dnešním digitálním médiím, a celkovou kulturou společnosti a v ní žijících lidí. Pro všechna média je přítom typické, že se takřkajíc stahují ze zorného pole, a tudíž skrývají svůj vliv na to, co zprostředkovávají: McLuhanův slogan jde proti této tendenci a kanadský filozof posléze ještě zosílil svůj postoj tvrzením „the medium is the message“, kterým podtrhuje vliv médií na lidské smysly. Mělo by to být zřejmé již z výše řečeného: vnímání člověka, který ráno lačně hledá mobil, je nastaveno jinak než vnímání člověka osmnáctého století, které je zas jiné než vnímání člověka ze čtrnáctého století před vynálezem knihtisku. Nejde tu jen o obsah sdělovaného, ale o samotný způsob vnímání, o celkové uspořádání našeho přístupu ke světu.

Chytré telefony dobře zastupují dnes dominantní způsob lidského spojení se světem a s druhými. Velmi účinně přitom vyvolávají dojem bezprostřednosti: často stačí jediné kliknutí nejen k tomu, abychom se spojili s druhými lidmi (ať už telefonicky, nebo prostřednictvím sociální sítě či jiné komunikační platformy), ale také ke zjištění posledních zpráv nebo jiných informací, jejichž získání by nás dříve stálo nemalé úsilí. Tato bezprostřednost je však zdáním, jehož zprostředkování zajišťuje v chytrých telefonech umělá inteligence: schopnost vlastní uměle vytvořeným strojům, která se podobá lidskému rozumu. Umělou inteligencí disponují nejen stroje, které dokážou porazit světové velmistry v šachu nebo v go, ale všechny přístroje schopné reagovat na prostředí a samostatně dosahovat určitých cílů. Právě tato samostatnost ve spojení s představou, že stroje dokážou větší věci než lidé, a umělá inteligence tudíž časem nevyhnutelně předčí inteligenci lidí, napomáhá úspěchu oblíbeného žánru dystopických filmů pojednávajících o vzpouře robotů a zaměstnává i teoretiky tematizující mimo jiné otázku tzv. technologické singularity, tedy okamžiku, kdy lidstvo již nebude schopno pochopit a kontrolovat to, co „jeho“ technologie provádějí. I odborné studie na toto a podobná témata lze ovšem dodnes řadit spíše do žánru science fiction: umělá inteligence současnosti rozhodně nedisponuje hypotetickou singularitou a nemusíme se jí obávat ani v nejbližších desetiletích.

Sousloví umělá inteligence v nás dodnes vyvolává představu ve stylu Čapkova *R.U.R.* – dramatu, v němž poprvé zaznělo slovo robot. Potenciální vzpoura nadlidsky inteligentních strojů však není tím, co by nás mělo trápit. Podle mnohých odborníků je náš problém spíše opačný: systémy umělé inteligence, které používáme, naopak nejsou dostatečně inteligentní, a přesto je necháváme zásadním způsobem ovlivňovat naše životy. Nejde tu jen o to, že nejsou dostatečně lidské, ať už lidskostí míníme cokoli – nejčastěji schopnost emocí či citu. Jde o to, že nejsou dost sofistikované, tedy schopné dostatečně rozlišovat. Masově používaná umělá inteligence dnes přitom nemá podobu humanoidních robotů. Daleko častěji funguje a působí na rovině softwaru: ve formě (chat)botů, webových vyhledávačů apod. I v chytrých telefonech postupuje na základě algoritmů či jejich kombinací, tedy souboru instrukcí, díky nimž přístroj „ví“, co dělat, tedy jak na základě určitých vstupních dat zajistit určitý výstup. Chytré telefony vybavené umělou inteligencí se přitom dokážou i „učit“: na základě dosavadních projevů našich (například vyhledávacích) potřeb nabízejí obsah, který nejspíš – na základě dosavadní „historie“ – chceme vidět či najít. Systémy umělé inteligence obsažené v našich chytrých telefonech takto „personalizují“ svůj výkon, aby nám nabídlly nejvhodnější „doporučení“. Snaží se tak přizpůsobit našim charakterům, našim osobnostem. Lze však plným právem klást otázku, zda tím samy zároveň neformují – a nedeformují – náš charakter.

Ponechme stranou obchodní stránku věci: algoritmy, jež používají dnešní aplikace, jsou často nastaveny tak, aby sloužily zájmům obchodních korporací, což má dalekosáhlé společenské i ekologické důsledky. I když však budeme předpokládat (zcela imaginární) ideální situaci, v níž by na způsob využití umělé inteligence neměly zhoubný

vliv zájmy různých obchodních či politických aktérů, je velmi obtížné zajistit, aby naše spojení se světem a vzájemná komunikace nebyly umělou inteligencí nevhodně pokřiveny. Vezměme si za příklad regulaci sociálních sítí, jako je Facebook. Rigidní odstraňování obrázků nahých těl, jež spolu s nevhodným obsahem vymazává z webového světa například umělecká díla, poukazuje na strukturální problém: umělá inteligence, jíž svěřujeme kontrolu online prostoru a v něm probíhajících diskuzí, nemá dostatečnou schopnost rozpoznat smysl řečeného mimo jiné proto, že velmi obtížně rozpoznává humor či ironii. Je nepochybně žádoucí nastavit určité limity, ale zároveň nelze předem znemožňovat jakýkoli provokativní obsah, který by mohl někoho urážet – nemělo by smysl hájit svobodu projevu, pokud by tento projev byl beztak vždy v souladu s oficiální či mainstreamovou linií. Jinak řečeno, určitá míra obhroublosti může být nezbytnou součástí skutečně přínosného dialogu. Je tudíž problematické spoléhat na umělou inteligenci v její schopnosti moderovat mezilidskou diskuzi. A je nezbytné znát limity, a manipulativní nastavení, stávajících algoritmů. Hrozbou není vzpoura nadlidsky inteligentních robotů, ale situace, v níž přenecháme rozhodování strojům a programům, jimž dostatečná inteligence, dostatečná schopnost rozlišovat a rozumět, schází.

Proto bychom se měli mít na pozoru, saháme-li po chytrém telefonu, abychom měli bezprostředně nablízku nejnovější zprávy ze sociálních sítí nebo z jiných médií. Představa, že nic nemusíme dělat, a máme hned po ruce celý svět, je falešná. Někdo už rozlišovací práci udělal za nás. Nejen média v obvyklém slova smyslu, ale také algoritmy filtrující obsah, který se na našich chytrých zařízeních zobrazí. Nestačí spoléhat na důvěryhodné zdroje: i díky zkušenosti s chytrými technologiemi bychom měli být schopní nahlédnout, že nikdy nejsme u pramene – informace vždy již protekla určitým médiem. Ani ten nejpravdomluvnější zdroj proto nemůže nahradit naši vlastní rozlišovací, tedy v původním slova smyslu kritickou, dovednost. Chytré telefony jsou zrádné tím, že zastírají tuto nezbytnost, a tím nás vystavují nebezpečí, že se staneme jejich obětí: umožňují nám zůstat pasivní, a přitom mít pocit, že něco podnikáme. Pokud však tomuto dojmu podlehneme, nebudeme to nakonec my, kdo tyto přístroje používá – naopak my začneme sloužit, jakkoli paradoxně to může znít, těmto technologiím, či přesněji řečeno jejich tvůrcům a provozovatelům. Právě takto dnes často fungují algoritmy umělé inteligence, jež jsou neprůhledné a manipulované způsobem, který je ku prospěchu jen některým. Chceme-li, aby naše setkávání se světem a s druhými bylo skutečně živé, nemůžeme si ušetřit cestu. Musíme vynaložit vlastní pohyb a vytrvale se snažit překračovat svůj obvyklý prostor: sféra, kterou nám dnes vymezují i chytré aplikace, zůstane otevřená jen tehdy, budeme-li při užívání dnešních technologií kreativní a imaginativní. Nemůžeme se spoléhat, pasivně a bezstarostně, na pomoc umělé inteligence, jíž často chybí rozum a představitost. Jak víme snad odjakživa, pomocníci často neslouží jen tomu, aby nám pomáhali. Platí to i v případě těch chytrých komunikačních. ●

Vogue atd.

Martin Ritter působí ve Filosofickém ústavu AV ČR. V současnosti řeší na vídeňské univerzitě projekt Technika jako médium existence podpořený MŠMT z prostředků OP VVV – v jeho rámci vznikl i tento text.

O dopadech umělé inteligence píše kupříkladu Mark Coeckelbergh v publikaci *AI Ethics* z roku 2020. Proměnou společností prostřednictvím digitálních technologií se zabývají teoretikové i političti a ekonomičti aktéři v rámci Iniciativy pro digitální humanismus, sledovat jí můžete na Dighum.ec.tuwien.ac.at.